Міністерство освіти і науки України
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Юридичний факультет

ПРАВО, ОСВІТА, ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

тези доповідей учасників

Міжнародної науково-практичної конференції

з нагоди 25-річчя юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

(м. Київ, 23 жовтня 2026 року)

Герасименко Олександр,
Університет економіки та права «КРОК»,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
голова Ради молодих учених,
PhD

РОЛЬ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У МОДЕРНІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. У роботі здійснено аналіз теоретико-правових та практичних аспектів модернізації юридичної освіти в Україні крізь призму правової доктрини Європейського Союзу в контексті набуття державою статусу кандидата на членство в ЄС. Досліджено нормативно-правовий фундамент забезпечення права на якісну вищу правничу освіту на основі національного законодавства та міжнародних актів. Виокремлено ключові системні виклики сучасної реформи. Наголошено на важливості забезпечення академічних свобод, утвердження принципів доброчесності та балансу теорії і практики для інтеграції вітчизняної вищої школи в європейський правовий простір.

Ключові слова: юридична освіта, правова доктрина ЄС, верховенство права, євроінтеграція, acquis, академічна свобода, академічна доброчесність.

Вступ. Реформа юридичної освіти в Україні є одним із ключових викликів на шляху до формування якісної правової системи, забезпечення справедливого правосуддя, а також захисту прав і основоположних свобод людини. Інтеграція України до Європейського Союзу вимагає багаторівневих трансформацій, де фундаментальним підґрунтям постає модернізація підготовки правників відповідно до стандартів acquis communautaire.

Постановка проблеми. Стрімке зближення України з правовим полем ЄС виявило глибоку системну суперечність між новими геополітичними зобов'язаннями держави та застарілою архітектурою вітчизняної вищої школи. Сьогодні якість підготовки правників безпосередньо впливає на спроможність

України успішно адаптувати та імплементувати acquis, проте сама система юридичної освіти тривалий час залишається інертною та деформованою через надмірну комерціалізацію, розпорошеність освітньої мережі та розмитість стандартів. З огляду на це, виникає нагальна науково-практична потреба переосмислити критерії оцінки якості правничої освіти через призму європейських стандартів. Центральним викликом є розробка та впровадження такої моделі реформи, яка дозволить подолати інституційний опір, викорінити деструктивні чинники вступу й навчання та трансформувати українські юридичні факультети у середовище критичного мислення та академічної незалежності.

Виклад основного матеріалу. Фундамент цього процесу базується на національних та міжнародних правових стандартах. Відповідно до статті 53 Конституції України кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам. [1].

Згідно зі статтею 3 Закону України «Про освіту» кожен має право на якісну та доступну освіту, що включає право здобувати її впродовж усього життя. [2].

Відповідно до статті 4 Закону України «Про вищу освіту» кожен має право на вищу освіту. Громадяни України мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних закладах вищої освіти на конкурсній основі, якщо певний ступінь вищої освіти громадянин здобуває вперше за рахунок коштів державного або місцевого бюджету, а також в інших випадках, передбачених законодавством. Громадяни України вільні у виборі закладу вищої освіти, форми здобуття вищої освіти і освітньої програми. [3].

Ці положення повною мірою корелюють із міжнародно-правовими актами. Статтею 26 Загальної декларації прав людини визначено: «Кожна людина має право на освіту, вища освіта повинна бути однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного». [4]. Відповідно до статті 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права «вища освіта повинна бути зроблена

однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного шляхом вжиття всіх необхідних заходів і, зокрема, поступового запровадження безплатної освіти». [5].

Водночас в умовах євроінтеграції категорія «доступності» освіти має розглядатися у нерозривному зв'язку з її «якістю», що вимагає імплементації правової доктрини Європейського Союзу в архітектуру вітчизняної правничої школи.

У цьому контексті правова доктрина Європейського Союзу чітко розмежовує класичну цивільну вищу освіту та специфічне професійне навчання для відомчих правоохоронних органів. Загальноєвропейська практика базується на принципах непорушності інституційної та академічної автономії університетів, що повністю виключає прояви мілітаризації чи службової субординації в навчальному процесі. За такої моделі заклад вищої освіти розглядається як простір вільного інтелектуального пошуку та формування незалежної правової свідомості майбутніх суддів, адвокатів і прокурорів, здатних діяти безсторонньо та незалежно від будь-якого державного чи відомчого тиску. Цей доктринальний підхід деталізовано й у профільних актах Ради Європи, зокрема в Рекомендаціях Комітету Міністрів про свободу професійної діяльності адвоката № R(2000)21, про роль публічного обвинувача в системі кримінальної юстиції № R(2000)19, про відповідальність держави за вищу освіту та наукові дослідження № R(2007)6, а також № R(2000)8 про дослідницьку місію університетів.

Новим концептуальним етапом цієї трансформації стало Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 року № 475-р, яким схвалено Дорожню карту з питань верховенства права. Це комплексний стратегічний документ, що визначає пріоритетні реформи у сферах правосуддя, боротьби з корупцією, основоположних прав, а також юстиції, свободи та безпеки. Він є формальним зобов'язанням України щодо впровадження системних реформ у межах вступу до ЄС, де держава повинна досягнути 124 стратегічних результатів, виконавши 530 заходів. [6].

Одним із вирішальних кроків на шляху адаптації національної системи підготовки кадрів до європейських стандартів стало окреслення ключових проблем реформи правничої освіти в зазначеній Дорожній карті. На виконання вимог європейської інтеграції та гармонізації з Міжнародною стандартною класифікацією освіти (ISCED-F 2013), урядом у 2024 році ухвалено нову редакцію переліку галузей знань і спеціальностей, за якими з 2025 року здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти. [7].

На сьогодні підготовка правників в Україні традиційно здійснюється за двома суміжними спеціальностями – D8 «Право» та D9 «Міжнародне право». Водночас ключовий доктринальний виклик полягає у необхідності чіткого розмежування підготовки класичних юристів від навчання фахівців для органів правопорядку за спеціальністю K9 «Правоохоронна діяльність».

Правнича освіта у демократичних державах ґрунтується на академічній свободі та етичних стандартах правника (професійна незалежність, безсторонність та високі моральні чесноти).

Важливою рекомендацією є те, що процеси підготовки правників мають залишатися абсолютно прозорими як для професійного середовища, так і для суспільства в цілому, незалежно від відомчого підпорядкування чи форми власності закладів вищої освіти. Проте на шляху до забезпечення цієї прозорості та високої якості освітніх послуг вітчизняна вища школа стикається із низкою деструктивних чинників.

Серед основних проблем якості правничої освіти та інституційного доступу до професії слід виокремити:

недосконаліть процедур вступу на юридичні факультети закладів вищої освіти, що не завжди гарантує відбір найбільш мотивованих та здатних до навчання абітурієнтів;

тривалу відсутність єдиної комплексної національної концепції розвитку юридичної освіти;

неефективність існуючої системи та надмірну розгалуженість мережі закладів освіти, які здійснюють підготовку майбутніх правників.

Усунення цих недоліків вимагає впровадження якісного, системного та збалансованого підходу, який гармонізує теоретичну базу та прикладні аспекти юридичної науки, що відіграє вирішальну роль у формуванні професійних компетентностей сучасних фахівців у галузі права.

Важливим практичним інструментом подолання окреслених системних викликів та активізації інтелектуального потенціалу є профільні науково-просвітницькі ініціативи. Показовим прикладом цього став щорічний Всеукраїнський молодіжний конкурс «Юридична освіта майбутнього», заснований у 2022 році Інститутом політико-правових та релігійних досліджень спільно з Радою молодих юристів України.

Ця платформа безпосередньо спрямована на системне залучення здобувачів освіти, молодих науковців та практиків до спільного напрацювання стратегічних орієнтирів модернізації та розвитку вищої правничої школи. Конкурс виступає ефективним інструментом інтелектуального моделювання та майданчиком для генерації ідей щодо цифровізації освітнього процесу, усунення корупційних ризиків, підвищення стандартів академічної доброчесності, впровадження інноваційних методик викладання, а також подолання розриву між класичною університетською теорією та динамічними запитами сучасного юридичного ринку. Подібні ініціативи підтверджують, що реформа юридичної освіти в Україні є не лише наслідком виконання зовнішніх зобов'язань перед Європейським Союзом, а й результатом глибокого внутрішнього ціннісного запиту нової генерації фахівців. [8].

Висновки. Таким чином, правова доктрина Європейського Союзу відіграє фундаментальну трансформаційну роль у процесі модернізації юридичної освіти в Україні та утвердження академічної автономії. В умовах набуття Україною статусу кандидата та проходження активного переговорного процесу щодо вступу до ЄС, підготовка правників нового покоління стає обов'язковою передумовою для успішної адаптації національного законодавства, імплементації acquis та повноцінної інтеграції України в єдиний європейський правовий простір.

Модернізація національної правничої школи має спиратися на прозорість, високі етичні стандарти та активне залучення молодіжної наукової спільноти до формування нової архітектури вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 25.09.2026)
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 25.09.2026)
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text
4. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 25.09.2026)
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966; ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.1973 № 2148-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 25.09.2026)
6. Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.05.2025 № 475-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-%D1%80#Text (дата звернення: 25.09.2026)
7. Про внесення змін до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2024 № 1021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-%D0%BF#Text (дата звернення: 25.09.2026)

8. Всеукраїнський молодіжний конкурс «Юридична освіта майбутнього» : оголошення про конкурс від 02.01.2023 Міністерство молоді та спорту України : офіційний вебпортал. URL: https://mms.gov.ua/events/vseukrainskyi-molodizhnyi-konkurs-iurydychna-osvita-maibutnoho (дата звернення: 25.09.2026).